

Lampe, Wiktor

Zmarli członkowie : Ś. p. Ignacy Mościcki 1867-1946 [nekrolog]

Rocznik Towarzystwa Naukowego Warszawskiego 40, 150-154

1947

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

skich związków, jakie łączyły go z Polską i z naszą nauką, był fakt, że kiedy w 1931 r. obchodził jubileusz 65-iej rocznicy swych urodzin, w wydanej wówczas książce pamiątkowej ku jego czci znalazło się aż pięć artykułów, wyszłych spod pióra polskich sławistów (T. Milewskiego, M. Rudnickiego, St. Szobera, H. Ułaszyña i podpiśanego). Po przejściu na emeryturę kilka lat przed wojną pozostawał nadal w trwałych stosunkach z Polską i naszą nauką. Zmarł w Helsinkach dn. 28 XI 1946 roku.

Tadeusz Lehr-Spławiński

Ś. p. Ignacy Mościcki
1867—1946

Ignacy Mościcki urodził się dnia 1 grudnia 1867 r. z ojca Faustyna i matki Stefanii z Bojanowskich w Mierzanowie powiatu ciechanowskiego ziemi płockiej. Dziad był uczestnikiem powstania listopadowego 1830 r., ojciec i dwaj jego bracia brali udział w powstaniu styczniowym 1863 r. Środowisko nastrojone wysoce patriotycznie przekazało młodemu potomkowi rodu Mościckich niezatarte wspomnienia i gorące umiłowanie Ojczyzny, co przejawiało się na każdym kroku w postępowaniu człowieka dojrzałego. Po ukończeniu szkół — początkowo w Płocku, następnie szkoły realnej Babińskiego w Warszawie — Mościcki wstąpił w 1887 r. do Politechniki Ryskiej na wydział chemii technicznej, gdzie w 1891 r. wykonał pracę dyplomową pod kierunkiem prof. Bischoffa. Młody absolwent chemii interesował się poza nauką również i sprawami społecznymi, gorliwie pracując wśród kłegów, a po przyjeździe do Warszawy brał udział w ruchu niepodległościowym, angażując się do tego stopnia, że zmuszony był emigrować z kraju. Po przybyciu do Londynu wraz z żoną, Mościcki wszedł do grona emigracji rewolucyjnej, grupującej się wokół redakcji drukowanego tam „Przedświtu“ i na tle pracy politycznej zbliżył się do Józefa Piłsudskiego. Pięcioletni okres pobytu w Londynie charakteryzował się zajęciami natury konspiracyjnej przy fizycznej pracy zarobkowej w fabrykach. Dopiero od r. 1897 mógł Mościcki zająć się zagadnieniami naukowymi, został bowiem mianowany asystentem przy katedrze fizyki Uniwersytetu we

Fryburgu (Szwajcaria), obsadzonej wówczas przez prof. Józefa Wierusz-Kowalskiego. Na tym skromnym stanowisku rozpoczął Mościcki studia, które — dzięki wytrwałości i wynalazczości badacza — miały mu w krótkim stosunkowo czasie zdobyć uznanie świata naukowego.

Mościckiego zainteresowało zagadnienie wiązania azotu z powietrza i sprężona z tym kwestia technicznego otrzymywania cennego dla przemysłu chemicznego stężonego kwasu azotowego. Już w 1784 r. stwierdził badacz angielski Cavendish powstawanie tlenków azotu podczas wyładowania elektryczności w powietrzu; na praktyczne wszakże rozwiązanie tego odkrycia musiała ludzkość czekać długie lata. Dopiero przy końcu XIX wieku sprawa wiązania azotu z powietrza znalazła się na warsztacie badań ściślejszych.

Mościcki był świadom konieczności zastosowania do tej reakcji napięć elektryczności o potężnej mocy, dlatego też zajął się przede wszystkim opracowaniem nowego typu kondensatorów, które działały bez uszkodzenia pod napięciem kilkudziesięciu tysięcy wolt.

W r. 1903, już po usunięciu się Mościckiego z asystentury, powstała we Fryburgu mała próbna fabryczka kwasu azotowego. Na podstawie doświadczeń uzyskanych w skali fabrycznej, Mościcki ulepszył metodę spalania powietrza w łuku elektrycznym, stosując płomień wirujący pod wpływem pola magnetycznego. Gdy wprowadzenie tego nowego wynalazku uwarunkowało rentowność przedsiębiorstwa, należało jeszcze rozwiązać dwa zagadnienia: 1) sposób absorpcji bardzo rozcieńczonych przez powietrze tlenków azotu, wytworzonych jako wynik połączenia azotu z tlenem oraz 2) metodę stężania kwasu azotowego. Pomysłowość Mościckiego przewyciężyła dodatkowo i te ostatnie trudności. Można było teraz pomyśleć o fabrykacji w skali większej, dlatego też powstała w Chippis (Szwajcaria) duża fabryka kwasu azotowego, zbudowana pod osobistym kierownictwem Mościckiego. Fabryka ta zaczęła od 1910 r. wypuszczać na rynek stężony kwas azotowy, dzięki czemu — po dziesięciokrotnym powiększeniu fabryki — mogła Szwajcaria podczas pierwszej wojny światowej zaspokajać potrzeby swego kraju na kwas azotowy.

Poza praktycznym rozstrzygnięciem problemu wiązania azotu z powietrza zajął się Mościcki podczas pobytu we Fryburgu sprawą syntezy cjanowodoru z azotu i węglowodorów w piecach o wirującym płomieniu elektrycznym. Metoda ta zrealizowana została — już po powrocie Mościckiego do kraju — w specjalnie zbudowanej fabryce „Azot“ (w Borach pod Jaworzniem), gdzie wytwarzane były sole kwasu cjanowodorowego oraz produkty ich przekształcenia: żelazocjanki.

W połowie 1912 r. Politechnika Lwowska powołała Mościckiego na profesora zwyczajnego chemii fizycznej i elektrochemii technicznej. Po jedenastoletnim pobycie we Fryburgu, gdzie zdobył duże doświadczenie jako badacz, wracał Mościcki do kraju z gorącym, ożywiającym go stale pragnieniem oddania swej wiedzy na korzyść i użytek Ojczyzny, — chęcią „współdziałania w rozbudowie przemysłu oraz stworzenia środowiska celem szkolenia młodych ludzi w kierunku twórczej pracy technologicznej“. Programowi temu, wypowiedzianemu na jednym z zebrań publicznych, pozostał Mościcki wierny do ostatnich chwil swego pobytu w Polsce.

Jako profesor Politechniki Lwowskiej podjął ożywioną i wszechstronną działalność, nie ograniczając się wyłącznie tylko do spełnienia obowiązków pedagogicznych. Po zorganizowaniu nowopowstałego Instytutu Elektrotechnicznego w Politechnice Lwowskiej stworzył prof. Mościcki w 1916 r. placówkę twórczą pod nazwą Instytut Badań Naukowych i Technicznych „Metan“, spółkę mającą za zadanie opracowywanie nowych zagadnień chemiczno-technicznych. „Metan“ zajął się pod przewodnictwem prof. Mościckiego problematami, związanymi z przemysłem naftowym, w szczególności zaś z chemią gazów ziemnych. Z inicjatywy prof. Mościckiego zostało opracowane wiele patentów, np. w 1917 r. sposób rozdzielania emulsji ropnej, metoda wydzielania gazoliny z gazu ziemnego przy pomocy absorpcji, w 1919 r. — wprowadzenie do przeróbki ropy ziemnej nowej zasady odparowania sposobem ciągłym mieszanin, zawierających węglowodory. Działalność „Metanu“ miała nie tylko duże znaczenie praktyczne dla przemysłu krajowego, lecz stworzyła również ośrodek, skupiający młodych, ideowo nastrojonych współpracowników, którzy zaprawiali się w służbie dla dobra

kraju. W r. 1922 został „Metan“ rozwiązany, natomiast powstała inna instytucja: „Chemiczny Instytut Badawczy“ w Warszawie, która zgodnie ze statutem „nie była obliczona na zysk“, lecz miała wyłącznie za cel popieranie pracy twórczej w polskim przemyśle chemicznym. W r. 1928 nastąpiło otwarcie w zbudowanym za pieniądze społeczne gmachu Chemicznego Instytutu Badawczego w Warszawie, gdzie prof. Mościcki wraz ze współpracownikami, zaprawionymi w badaniach chemicznych w „Metanie“, zapoczątkował szereg poszukiwań o znacznej dla Polski doniosłości. Myślą przewodnią tych poczynań było opracowywanie metod otrzymywania z zasobów krajowych związków, sprowadzanych dotychczas z zagranicy. Prowadzono badania nad otrzymywaniem glinu metalicznego z glin krajowych, kwasu siarkowego z siarczanu amonowego; poszukiwania nad kauczukiem syntetycznym dały wyniki pozytywne, studia nad koksowaniem węgla — wyniki dodatnie.

Doświadczenie długoletnie i wiedza nabyta przez prof. Mościckiego predestynowała go na inicjatora i kierownika szerokich przedsięwzięć. W 1922 r. rząd Rzeczypospolitej zwrócił się do prof. Mościckiego z wezwaniem o uruchomienie opuszczonej przez Niemców fabryki azotniaków w Chorzowie, ogołoconej przez dawnych właścicieli z planów, pozbawionej personelu kierowniczego i pomocniczego. Mościcki, wzięwszy do pomocy oddanych sobie współpracowników „Metanu“, po krótkim okresie czasu uruchomił olbrzymią fabrykę, zwiększył produkcję i wprowadził pewne ulepszenia w produkcji azotniaku.

W sierpniu 1925 r. Politechnika Warszawska powołała prof. Mościckiego do swego grona nauczycielskiego.

Dnia 1 czerwca 1926 r. Ignacy Mościcki został obrany Prezydentem Rzeczypospolitej.

Już jako Prezydent Rzeczypospolitej zrealizował prof. Mościcki wykończenie na szeroką skalę zakrojonej wytwórni związków azotowych w Mościcach pod Tarnowem. Genezą budowy było przewidywanie dużego zapotrzebowania nawozów sztucznych w kraju tak bardzo rolniczym, jakim jest Polska. Wytwórnia w Chorzowie oraz „Azot“ w Borach mogłyby nie pokryć zapotrzebowania na związki tego typu. Mościce prze-

